

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

TORVET 19

KØGE KOMMUNE



Besigtigelsesdato:	26.11.2015
Besigtiget af:	Lisbeth Pepke
Journalnummer:	2011-7.82.07/259-0001
Kommune:	Køge Kommune
Adresse:	Torvet 19, 4600 Køge
Betegnelse:	Torvet 19
Fredningsår:	1985*
Omfang:	<i>Pakhuset (1844) og lysthuset</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

Det høje pakhus ligger inde i gården, skjult fra Torvet af det lange, lave forhus, der ikke er omfattet af fredningen. En port fører gennem pakhuset længere ind på grunden ned til Køge Å, hvor det lille lysthus ligger for sig selv på en græsplæne ned mod åen. Pakhuset står for ubenyttet som disponibelt rum, bortset fra en tredjedel af den nederste etage, der er inddraget i butikken, som ligger i østenden og afdelte fra det store magasinrum med en teglmur. Lysthuset står i dag tomt og for øjeblikket uden dør og vinduer.

Pakhuset, eller magasinbygningen, er grundmuret, tre etager høj med et teglhængt mansardtag, som er halvvalmet i gavlene. Murene er glatpudsede og har en påmalet, sort sokkel og står i øvrigt gulmalet op til den trelede, hvidmalede gesims. Mansardtaget er hængt med røde vingetegl og har i hele mansarden ni luger og i tagfladen to rækker ni-sten store jerntagvinduer. Alle de små, næsten kvadratiske lysåbninger i murene er lukkede med ældre revleluger. Alt træværk er linoliemalet rødt. Etagedækkene viser sig i murfladerne ved de regelmæssigt placerede lige murankre, hvoraf fire er udformet som tallene: 1-8-4-4. Under den toetages hejsekvist er der tofløjede, ældre hejselemme med ruller. Et elektrisk hejseværk er bevaret mellem første og anden etage i faget vest for den gennemgående port. Mod gården (nordsiden) er en toetages hejsekvist med zinkklædt heltag og flunker. På siden mod gården er der i underetagen seks lave, kurvehanksbuede portåbninger, hvoraf de fire vestligste har butiksruder. Den østligste er også indrettet til butik, mens den gennemgående, fladbuede port har en højde svarende til nederste bjælkelag, som danner loft i portrummet. Endelig er der en nyere, rød revledør, som fører ind i bygningen. På siden mod åen (sydsiden) er kun en tredjedel af pakhuset synligt, idet en to etager høj, ældre bygning er opført op ad sydsiden.

I det indre står de tre etager temmelig intakte som store åbne rum med slidte plankegulve, hvidkalkede, murede vægge og det gennemgående stolpebårne dragerværk, som bærer bygningens tværgående bjælker i tredjedelspunkterne. Stolperne bærer dels et



Den høje hejsekvist gør det muligt at tage varer ind på første, anden, tredje etage samt hanebåndsetagen.

sæt skråstivere til den langsgående drager, dels et sæt til bjælken. Enkelte af stolperne har yderligere en art hængeværk. Hele den bærende konstruktion, inklusive en del af tagværket, er fra opførelsen og har tydelige spor af øksehugning. På spidsloftet er der oplagt banevareundertag, og hejsekvistens flunker er indklædt med krydsfinerplader og har helt nye spær. Mansardens spær er forstærket med en laskelignende konstruktion, som er opsadlet på en ny, skråtstillet rem med ekstra påboltede spærsko eller ”fodklodser”. Ældre trætrapper med åbne trin forbinder etagerne. Lugerne mod åen (sydsiden) har isat vinduer med et enkelt profil på side og topkarm, mens bundkarmen er kraftigere og uden profil. Rammen er opdelt i seks ruder og tophængt. De luger, der har vinduesramme, holdes åbne med lange stormjern. I østgavlen er der i stueetagen halvcirkulære vinduer, opdelt i fire ruder.

Der er bevaret en del elektromotorisk hejsemekanik med remmedrev samt nogle sigter med videre. Gulvene er flere steder meget møre og spidsloftets gulv er noget nedbrudt. Det samme gælder de mange revlelemme.

Lysthuset

Lysthuset ligger frit på en græsplæne tæt ved åen. Det er en kvadratisk bindingsværksbygning på to gange to fag med stolper i hjørnerne, løstholte, dokker samt skråstivere og en fod- og toprem. Lysthuset står på en høj sokkel af uregelmæssige syldsten, der ligger i mørtel. Bindingsværket er sorttjæret, mens de murede tavler er kalket gulokker. Det ses, at tavlene oprindeligt har været rødkalkede. Et højt, let buet pyramidetag, dækket med tagpap, har et meget stort tagudhæng, der er kantet med dekorativt udskårne, blåmalede kantbrædder. Tagudhængen er lukket med glatte, gulkalkede brædder med en profileret ”trægesims”, der formidler overgangen fra muren op til udhængen. En nyere, imprægneret trætrappe på fem stigninger og en ældre, snoet håndliste fører op til en tofløjet fyldingsdør med en enkelt slagliste, hvor det øverste felt har været inddelt i seks ruder. Der er to gange to enrammede vinduer i siderne mod åen og siden mod byen. Rammerne er ældre, måske fra midten af 1800-tallet. Vinduerne og døren er malet lyseblå.

I det indre består lysthuset af ét rum. Rummet har et ældre, men ikke oprindeligt brædegulv med et lavt fodpanel, væggene har bløde plader, og loftet er af hvidmalede brædder med perlestav med en lille, rødmalet trægesims mod væggene. Loftet har nederst skrå sider og i midten en hævet flade, som en art kassette.



Pakhuset, set fra syd med de åbentstående revleluger.



Det lille lysthus ligger tæt ved åen.

— BYGNINGSHISTORIE

Omkring år 1700 udgjorde nuværende matrikel nr. 17 og 18 samt det meste af nr. 16 og nr. 19 én stor ejendom, som rummede et forhus, adskillige sidehuse, der lå i forlængelse af hinanden, en række tilbygninger og fritliggende bygninger samt en stor have nede ved åen. Haven hørte til boligen, mens de mange forskellige bygninger var en nødvendig del af en købmandsgårds virke. Forhuset og sidehusene fandtes således allerede længe førend pakhuset blev opført.

Pakhuset blev opført som et kornmagasin. Korn var en tung vare, som blev hejst op i sække og hevet ind i bygningen ad lemmene ved hejsekvisten. De mange, men relativt lave etager, gav rigtig mange kvadratmeter at opmagasinere på, så de tykke mure og solide bjælkelag, blev omhyggeligt forankret med forskudsjern.

Undervejs blev der tilføjet hejseværk, drevet af elektromotorer og der blev installeret forskellige sigter med videre

Taget blev omlagt på magasinbygningen i 1985, mens facaderne og revlelugerne som helhed blev istandsat i 1990. Omkring år 2000 blev indrettet en butik i østenden i både første og anden etage.

Lysthuset

Lysthuset i haven nævnes første gang i 1857. Det må dog – at dømme efter konstruktionen og profiler på døre og vinduer – være væsentlig ældre (formodentlig fra midten af 1700-årene). Lysthuset hørte til købmandsfamiliens ejendom og lå i det, som dengang formentlig var en prydhave med træer og blomsterbede. Købmandens bolig lå i de længer, som stadig strækker sig vinkelret fra Torvet ned mod åen.

— KILDER

Bevaringsværdige huse i Køge, Fredningsstyrelsen, 1978

Kulturstyrelsens arkiv

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Pakhusets miljømæssige værdi ligger i det ydre i bygningens tydelige og selvforklarende udformning som magasin. Bygningen er meget større end de omkringliggende og er derfor med til at påvirke gårdrummets skala. Gennem sin placering inde i gården er pakhuset med til at understøtte det historiske miljø i Køge.

Lysthusets miljømæssige værdi knytter sig dels til den solitære placering tæt ved åen, der understøtter fortællingen om at nyde naturen uden at blive brændt af solen, eventuelt i ophøjet ensomhed, tæt på naturen og alligevel bekvemt adskilt fra den.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Pakhusets kulturhistoriske værdi knytter sig til dets oprindelige funktion til opbevaring af korn og varer, hvilket kan aflæses i facadernes mange port- og lugeåbninger med tilhørende hængsler og revleluger samt i den overdækkede hejsekvist. Dertil kommer de nødvendige forankringer af de kraftige bjælkelag, der som murankre på facaden er udført som opførelsesårstallet 1844.

Den kulturhistoriske værdi ligger endvidere i pakhusets store bygningsvolumen med det knækkede tag, som tydeligt tilkendegiver, at her er der plads til mange og tunge varer. De mange små luger og hejsekvisten fortæller om tidligere tiders behov for sikker opbevaringsplads i tørre og mørke omgivelser.

Pakhuset bærer endvidere fortællingen om pakhusenes vigtige funktion i forbindelse med opbevaring, indtil varerne blev solgt i forhuset, beliggende ud mod Torvet, der er byens handelsplads. Pakhuset har således også kulturhistorisk værdi i sin funktion som et bevaret, vigtigt led i købmandsgårdens traditionelle bebyggelsesstruktur.

I det indre knytter pakhusets kulturhistoriske værdi sig til de oprindelige, bærende konstruktioner og dæk, samt til alle spor efter den tidligere funktion som pakhus, herunder ældre, slidte dæk og konstruktioner med tømmermærker og dyvler samt de ældre, interne trapper mellem dækkene. Ligeledes viser den synlige, kraftige tømmerkonstruktion indvendigt og de solide murankre udvendigt, at bygningens etagedæk blev opført til at kunne bære store mængder af eksempelvis korn.

Lysthuset

Det er en sjældenhed i dag at have et lysthus bevaret, men det var tidligere almindeligt blandt det såkaldt bedre borgerskab at have en lille retrætemulighed, hvor man kunne nyde ro og ensomhed samt være ude i det fri og alligevel beskyttet mod solen og solbrændthed, hvad der ikke var ønskeligt i ældre tid. Heri ligger lysthusets kulturhistoriske værdi som det formentlig eneste bevarede eksempel på et lysthus i Køge.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ligger i pakhusets klare og sluttede form, mansardtagets store volumen, de mange små luger, der taktfast fordeler sig over hele facaden, og hejskvisten, der trækker et langt rødt bånd af revlelemme som et bånd op gennem facaden. De lave, kurvehanksbuede murhuller i stueetagen viser i falsene, hvor tykke murene er, og bygningens tyngde og store lukkede korpus understreges derved.

I det indre ligger den arkitektoniske værdi i etagernes store, åbne rum med den taktfaste stolpe-drager-bjælke-konstruktion, de gamle brædegulve og enkle, hvidkalkede mure med de dybe vindueshuller.

Lysthuset

Lysthusets arkitektoniske værdi ligger i den lille æskeformede bygning med det festligt svungne tag med det store tagudhæng. Dens sirlige udseende understreges af bindingsværket, de blå vinduers små ruder og de pynteligt udskårne kantbrædder på tagudhængen. Den traditionelle farveholdning med sort, gul og blå – skønt tavlene engang har været rødkalkede – og det store tag, får bygningen til at ligne den tyrkiske pavillontype, der på tyrkisk kaldes en kiosk.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

I pakhusets ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til pakhusets traditionelle, tillukkede og solide fremtræden med mansardtag, mindre vinduesåbninger, portåbninger, lugeåbninger med ældre og nyere revleluger og beslag, hejskvisten og murværkets spor efter tidligere åbninger. Hertil kommer de oprindelige bygningsdele og -detaljer, herunder de ældre støbejernsvinduer, den murede gesims, stablerne og murankrene samt bygningens traditionelle farve- og materialeholdning.

I pakhusets indre knytter de bærende fredningsværdier sig til de ældre, bærende konstruktioner med alle spor efter den tidligere funktion som pakhuis. Hertil kommer den enkle og traditionelle materialeholdning.

Lysthuset

De bærende fredningsværdier ligger i det lille hus fremtræden i bindingsværk og det festlige, svungne tag med det store tagudhæng, hvor de kantstillede, dekorativt udskårne brædder understøtter den lille bygnings pyntelige udseende. Hertil kommer den ældre dør og de ældre vinduer samt den traditionelle farve- og materialeholdning.

I lysthusets indre ligger de bærende fredningsværdier i rummets proportion og loftets kassette-lignende udformning. Hertil kommer den enkle og traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Der bør snarest tages fat på en istandsættelse – i første omgang en tætning – af lysthuset, da det ikke er tæt på tag-og-fag.

Endelig bør lysthusets tag forsynes med en lille vindfløj eller pind med en forgyldt kugle (der var i 1978 en blåmalet kugle på toppen).